Ivan Mažuranić i njegov doprinos hrvatskoj književnosti

Uz 170. obljetnicu epa *Smrt Smail-Age Čengića*

Ivan Barbarić, prof.
Grižane, HR-51244 Grižane
ivanbarba2@gmail.com

UDK/UDC 821.163.42.09Mažuranić, I.

Autor daje osvrt na pjesnički rad Ivana Mažuranića (1814. – 1890.), istaknutog htvatskog književnika i političara rođenog u Novom Vinodolskom i poznatog kao ban-pučanin zbog svojeg neplemićkog podrijetla. Članak je nastao u povodu nekoliko nedavnih obljetnica vezanih uz njegov život, 125 godina od njegove smrti (1890.) te 170 godina od nastanka njegova najznačajnijeg književnog djela, epa Smrt Smail-age Čengića (1845.). Bio je izuzetna osoba u kojoj se sjedinilo domoljublje, pjesnički talent i politička mudrost. Uspješno je nadopunio završne dijelove Gundulićeva djela Osman i pritom oživio autentičan Gundulićev pjesnički stil. Pjesništvom se intenzivno bavio tijekom jednog desetljeća, od 1835. do 1845. kada nastaje ep Smrt Smail-age Čengića. Pisao je o ljudskom nasilju i oholosti, a u književnom i političkom djelovanju nadahnula ga je borba iliraca za uvođenje hrvatskoga kao službenog jezika u Hrvatskom saboru 1847. godine.

Ključne riječi: Ivan Mažuranić, književnik, pjesnik, Osman, Smrt Smail-age Čengića

Obljetnice kao povod za ovaj članak

Naš veliki pjesnik, političar i državnik Ivan Mažuranić, poznat i kao prvi hrvatski ban pučanin, pobudio je u meni potrebu da napišem ovaj članak kako bismo se podsjetili na nekoliko značajnih obljetnica vezanih uz njegov život i ponajviše njegovo književno stvaralaštvo. Njegova 200. obljetnica rođenja (1814.) obilježena je 2014. godine, a 2015. obilježene su dvije obljetnice, 125 godina od Mažuranićeve smrti (1890.) te 170 godina od stvaranja njegovog

najznačajnijeg književnog djela, epa *Smrt Smail-age Čengića*, kojeg je napisao 1845. godine. Dakle, ovih su se godina navršile tri značajne Mažuranićeve obljetnice, pa njegovo ime i značaj zavrjeđuju da se nešto više kaže o ovom književniku i pjesniku, velikom sinu svoga rodnog kraja i čitave nam domovine Hrvatske za koju je mnogo učinio i kao političar i kao književnik.

O Mažuraniću kao vrsnom političaru i državniku pisao sam u Vinodolskom zborniku (11/ 2006), no on je pored toga bio veoma aktivan i u drugim znanostima kao nadasve talentiran i obrazovan čovjek. Poznavao je dobro književnost, bio vrstan pravnik i matematičar, a pod stare dane bavio se filozofijom i astronomijom. No ono po čemu je bio posebno poznat široj javnosti bilo je bavljenje književnim radom.

Uz prethodno navedene obljetnice, ovim člankom želim podsjetiti na njegov bogat životni put i predstaviti ga kao jednu izuzetnu ličnost Hrvatske 19. stoljeća, osobu u kojoj se sjedinilo domoljblje, pjesnički talent i politička mudrost. Mada je, kao rijetko koja ličnost, odigrao značajnu ulogu u životu Hrvatske svoga vremena, najčešće ga pamtimo kao autora epa *Smrt Smail-age Čengića*.

Podrijetlo i školovanje

Prvi pisac životopisa Ivana Mažuranića bio je poznati hrvatski povjesničar Tadija Smičiklas u spomen-knjizi Matice hrvatske objavljenoj 1892. godine. O njegovu životu i pjesničkom stvralaštvu njegov sin Vladimir objavljuje 1895. godine knigu *Pjesme Ivana Mažuranića*, u kojoj osim što piše o životu i pjesničkom radu svoga oca, objavljuje i njegove pjesme, i to ovim redom: Pjesme različne (1835. – 1885.), Osman (1844.), a ovdje daje i sadržaj Gundulićeva pjevanja Osmana te Mažuranićevu dopunu 14. i 15. pjevanja. Zatim slijedi ep Smrt Smail-age Čengića (1845.) te na kraju Dodatak s pjesmama iz djetinjstva, nedotjeranim pjesmama i latinskim pjesmama. Ta su djela osnova za kasnija izdanja o Mažuraniću i njegovu kako političkom tako i književnom radu.

Ivan Mažuranić rodio se je u Novigradu (Novom), mjestu koje danas nosi naziv Novi Vinodolski, dana 11. kolovoza 1814. godine, kao potomak stare hrvatske imućne obitelji, koja se u 16. stoljeću u Novi doselila iz Dalmacije preko Senja, o čemu svjedoče rodoslovni dokumenti, u kojima se kao prvi Mažuranić 1550. godine spominje Ivan Mažuranić, koji je bio hrvatski konjik na Krajini. U Novom su Mažuranići kao knapi (slobodni seljaci) knezova Frankopana živjeli na frankopanskom feudalnom gospodstvu i bavili se zemljoradnjom. Mada su bili ratari na običnom seljačkom posjedu, pojedini članovi obitelji bili su nekoliko puta sudci, ili kako se tada govorilo, *knezi općine Novi* pod vladanjem Frankopana, a zatim, nakon katastrofe ovih velmoža, bili su potčinjeni Komori. (Mažuranić 1895: 2).

U rodnom Novom Ivan Mažuranić završava pučku školu na njemačkom jeziku 1827. godine. Godinu dana kasnije odlazi u Rijeku, gdje 1833. završava klasičnu gimnaziju s latinskim nastavnim jezikom. Ivanov stariji brat Antun prvi je u obitelji završio više škole i postao profesor te ravnatelj škole. Upravo njemu Ivan može zahvaliti da je i on dospio u više škole te je s njim ostao povezan u bratskoj ljubavi čitav život. Svojom upornošću postaje Ivan najbolji učenik gimnazije te je tako na najbolji način opravdao materijalne napore i žrtve svoga oca i brata Antuna.

Obdaren talentom za učenje stranih jezika, mladi Mažuranić već je tada bio dobar poznavatelj latinskog, njemačkog i talijanskog jezika. Već u to vrijeme javlja se u njemu pjesnik, pa piše (1830.) dvanaesteračku pjesmu u kiticama *Vinodolski dolče da si zdravo*, koju potpisuje: *od Ivana Mažuranića Vinodolskoga školana trete latinske škole*. Pjesma je pisana pod očitim utjecajem Andrije Kačića Miošića kojeg mu je u djetinjstvu čitala majka da bi ga smirila. Pjesma zvuči kao poslanica zavičaju i djetinjstvu, koje mu je odlaskom iz obiteljskog doma i školskim obvezama oduzeto te je izraz djetinje nostalgije za zavičajem. Taj očiti utjecaj Andrije Kačića Miošića javit će se i kasnije kao jedno od ishodišta Mažuranićeve poezije, kao i u epu *Smrt Smail-age Čengića* (Frangeš 1974:5).

Poznata Mažuranićeva pjesma *Vinodolski dolče, da si zdravo* pozdrav je Vinodolu i rodnome Novigradu, a sadrži osamnaest kitica pisanih u desetercu, od kojih donosimo samo njih nekoliko. U pjesmi Mažuranić na kačićevski način izvosi svoja sjećanja na rodni Novi i nostalgiju za zavičajem:

Vinodolski dolče, da si zdravo,
Novigrade, pozdravljam te lipo!
Od kada sam, da ti kažem pravo,
Pustil tebe, lipa moja diko.

Ne uživam tužan nikad mira,
Jer ne vidim ja tvoje zidine;
Još me tvoje vino jače tira,
Da t' nazovem ja dobre letine.

Ja ne vidim, – u tudjoj sam strani,
Ona ravna tvoja lipa polja,
Koja mene u majevih dani'
Više puti jesu zazivala....

U to vrijeme počinje učiti i mađarski jezik s puno uspjeha te 1832. godine piše na mađarskom odu pod nazivom *Oproštaj* posvećenu Ferenzu Ürmény-

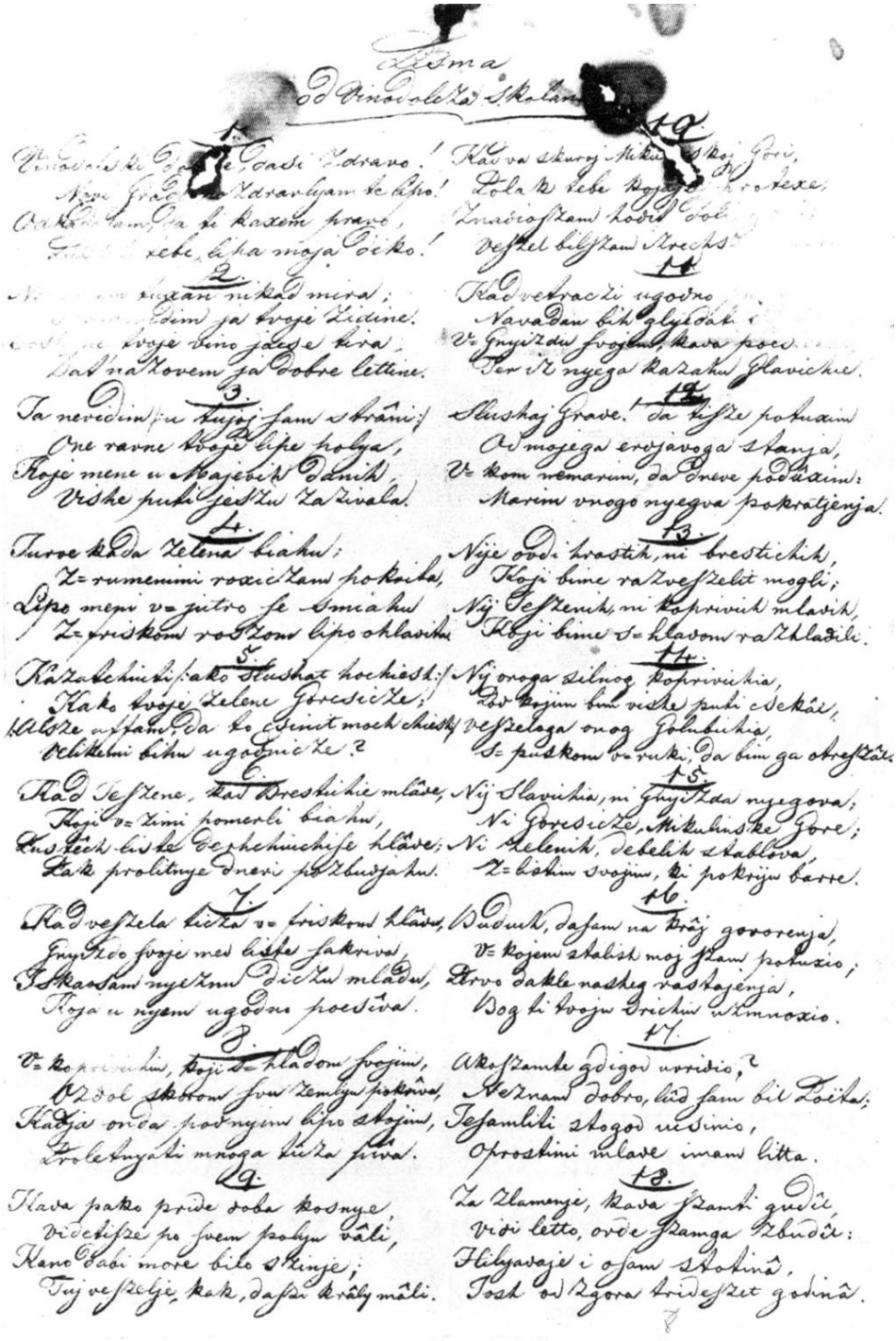

Slika 1. Rukopis pjesme I. Mažuranića *Pisma od Vinodolcza Skolana* (Zbirka Mažuranić 1990:66)

iju, riječkom podguverneru, u povodu njegova odlaska na Požunski sabor. Zahvaljujući tome dobiva stipendiju za daljnje školovanje u Mađarskoj. Nakon završene gimnazije u Rijeci 1833. upisuje filozofiju u Zagrebu, gdje stupa u dodir s Ljudevitom Gajem. Vrijeme je to formiranja preporodnog kruga oko Gaja, u kojem je istaknuto mjesto pripadalo Ivanovu bratu Antunu, pa je i to Ivana oduševilo za pokret preporoditelja (ilirski pokret). Drugu godinu filozofije (1834./35.) studira kao državni stipendist u mađarskom Szombathelyju ili kako ga on naziva Subotinom Mjestu. Tu je Mažuranić počeo pisati na hrvatskom jeziku, za što mu je poticaj dao Gajev proglas o pokretanju *Novina Horvatskih* i *Danice*. Već u drugom broju *Danice* objavljuje svoju prvu pjesmu na hrvatskom jeziku *Primorac Danici.* (1835.).

Vraća se iz Mađarske u Zagreb, gdje od 1835. do 1838. završava pravo na Pravoslovnoj akademiji (Kraljevskoj akademiji znanosti) te postaje pravnik (juratus notarius). Kao pravnik radi u odvjetničkoj kancelariji, zatim kao suplent u gimnaziji na kojoj je predavao i njegov brat i mentor Antun. Za boravka u Zagrebu život mu je ispunjen plodnim književnim radom, čitanjem djela ideologa slavenske uzajamnosti Kollara i Šafarika, kao i romantičara slavenskih književnosti Mickiewicza i Puškina. Tu je upoznao i Aleksandru Demeter, sestru Dimitrija Demetera, s kojom sklapa brak 1841. godine. Njoj je Mažuranić spjevao svoje najljepše ljubavne stihove u pjesmama *Mojoj, Javor* i drugima. U skladnom braku s Aleksandrom ima šestero djece: Božidara (1842. – 1881.) konjičkog oficira, Vladimira (1845. – 1928.) pravnika i pjesnika, Stanka (umro vrlo mlad) te kćerke Mariju, Slavu i Olgu.

Razdoblje književnog stvaralaštva

Nakon položenog odvjetničkog ispita 1840. godine odlazi u Karlovac gdje otvara odvjetničku kancelariju, a već u jesen 1841. postaje službenik karlovačkog gradskog magistrata gdje ostaje sve do burnih zbivanja 1848. godine. Uz Antuna Vakanovića, Dragutina Kušlana, Imbru Tkalca i druge ilirce, Mažuranić postaje vodeća ličnost u javnom životu preporodnog Karlovca. Posebno se angažira oko priprema i izvođenja kazališnih predstava na narodnom jeziku. Piše prolog za Kukuljevićevu dramu *Juran i Sofija ili Turci pod Siskom*, prvu hrvatsku kazališnu predstavu odigranu 1840. u Zagrebu. Sudjeluje u akcijama oko osnivanja Ilirskog narodnog teatra. Jedan je od najplodnijih suradnika Gajevih *Novina* i *Danice*, aktivan je član *Matice ilirske* i sudionik svih značajnih skupova u Zagrebu. U Karlovcu je Mažuranić u suradnji s Jakovom Užarevićem završio rad na *Njemačko-ilirskom slovaru*, prvom hrvatskom modernom dvojezičnom riječniku, tiskanom novim pravopisom u Gajevoj tiskari.

Svoju književnu djelatnost Mažuranić je započeo kao pjesnik – provincijski suradnik iz Szombathelyja u studentskim danima, a okrunio ju je za ži-

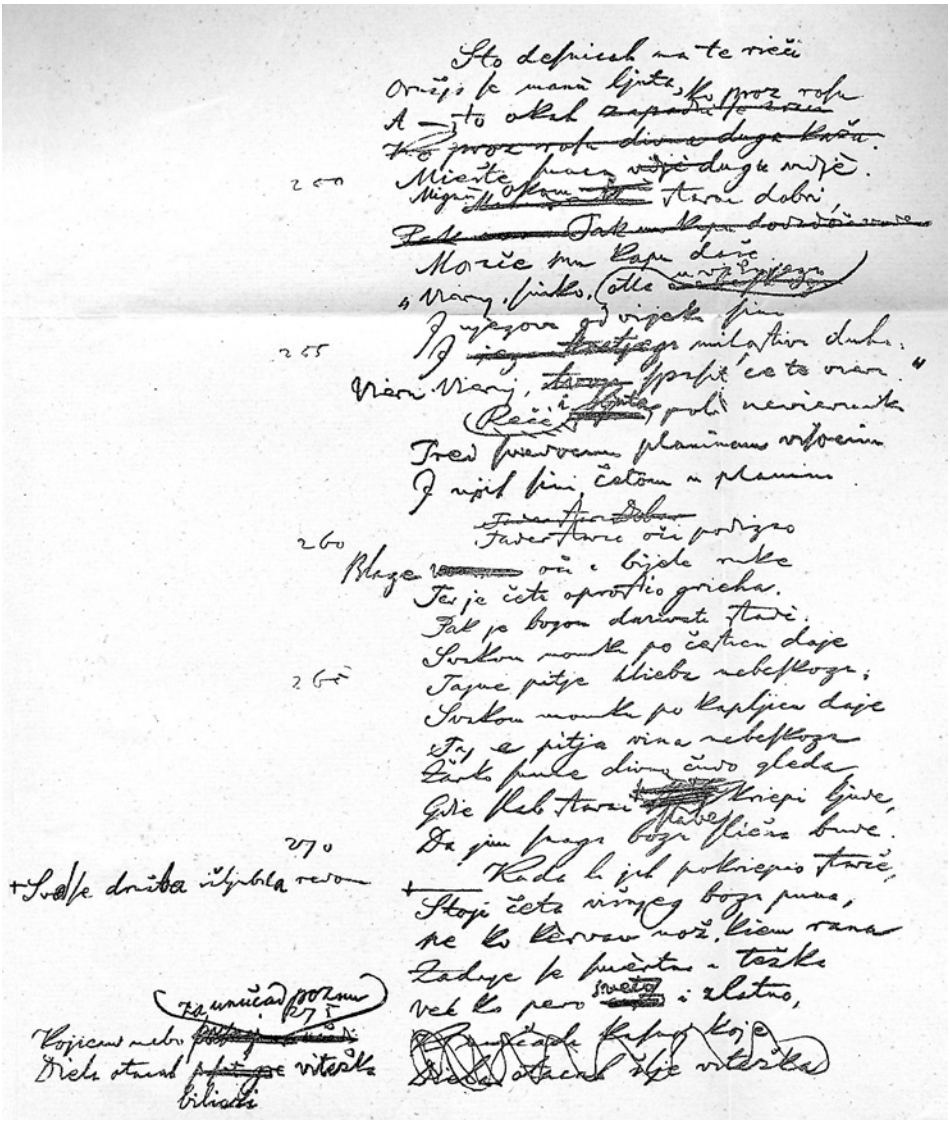

Slika 2. Faksimil Mažuranićeva rukopisa Smrt Smail age Čengića (Mažuranić 1895)

vota u Karlovcu autorstvom najznačajnijih djela hrvatske preporodne književnosti nadopunom 14. i 15. pjevanja Gundulićeva *Osmana* 1844. godine, za koji je uz pomoć brata Antuna napisao i Riječnik, a napose epom *Smrt Smail-age Čengića* (1845). U tom razdoblju od 1841. do 1848. godine zaista je intenzivno i najplodnije Mažuranićevo bavljenje književnim radom. U tijeku jednog desetljeća, od 1835. do 1845. kada nastaje ep *Smrt Smail-age Čengića,* traje pravo pjesničko djelovanje Ivana Mažuranića. U *Danici* u to vrijeme

objavljuju znatan broj lirskih pjesama, aforizama, crtica i članaka. Bio je revan suradnik *Danice*, a vidimo i da mu je kao mladom suradniku Ljudevit Gaj preko brata Antuna poslao vjerojatno prvi književnički honorar u hrvatskoj književnosti. Mažuranić odbija taj honorar smatrajući da se za rodoljubni posao, kakvim on smatra svoj posao, ne treba plaćati. Toga se držao čitavog života. (Živančević 1988:35).

Već u samom početku Mažuranićeva književnog rada zapaža se da nastoji i u poeziji prikazati značaj nacionalnih tema. Njemu je književnost i pitanje domoljublja te kroz sve to podvlači značaj vrijednosti naroda i društva. Tako u pjesmi, zapravo basni, *Slavuj i kukavica,* koju je napisao pod pseudonimom Budimir M., prikazuje u prenesenom značenju odnose Hrvatske i Ugarske i počinje se baviti idejama koje je podrobno obradio 1848. u glasovitu spisu *Hrvati Mađarom.* Inače, u cjelokupnom svom književnom radu Mažuranić ističe naše narodne vrijednosti u odnosu na strane. Iste misli vide se i u njegovu javnom radu, u njegovim pjesmama i znanstvenim raspravama.

Mažuranić, kako u stihovima tako i u prozi, u prvom redu ističe ideju ilirizma. Već od prve objavljene pjesme *Primorac Danici* ponajviše piše o težnjama iliraca. Pjesmom ističe da se naša nekadašnja ratna slava treba zamijeniti slavom kulturnog rada. Najvećim zlom smatra neslogu i međusobnu mržnju. Podsjeća na nekadašnju našu veličinu i uzdiže ljude koji su stajali na čelu ilirskog pokreta, Gaja i Draškovića. Pored domoljubnih napisao je i nešto ljubavnih pjesama, uzdižući ljubav i pravo mladosti da se predaje ljubavnim zanosima. Osobito se isticao kao pisac prigodnica u čast ljudi značajnih za narodni život Hrvata.

Izražajne sposobnosti Mažuranića bile su tolike da mu je i Matica ilirska 1842. godine povjerila nadopunu već spomenutog *Osmana*, što je on uspješno obavio pazeći na dvije stvari: da uspostavi cjelokupnost fabule i da se uživi u Gundulićev stil, što je on izvršio u cijelosti. Za uspostavu fabule iskoristio je ono malo aluzija ostalih od Gundulića, a što se tiče stila njegova se pjevanja *Osmana* ne ralikuju od originala. Iz njegovih se stihova jako razabire plemenita humanost, dubok patriotizam i ljubav prema slobodi, što se primjećuje i u njegovoj dopuni *Osmana*, gdje je izraziti mažuranićevski poklik nad jadnim stanjem njegova naroda:

O Slovinska zemljo liepa,
Što sagrieši nebu gori,
Da te taki udes ciepa
I jadom te vječniem mori?

Potišteni tvi sinovi,
Gospodičnoj njegda u vlasti,

Izrodi su, il' robovi,
Željni s ovcan travu pasti.

Ah, da 'e proklet, tko cieć vire
Na svojega reži brata:
Jer nesreća tvoja izvire
Samo iz toga kalna blata.

Kroz ove stihove progovorio je zapravo ilirac, Hrvat 19. stoljeća, a ne Gundulić. Osim toga Mažuranić u svojim pjevanjima *Osmana* nehotice izražava i svoja osobna raspoloženja, kao na primjer u stihu:

Svak najvoli, rieč je stara,
Od djetinjstva na što obiknu,
I najveć ga ono opčara,
Što mu u srcu najprije niknu.

Pišući o Mažuranićevoj lirici Frangeš kaže: *Mažuranićeva lirika prije dopune „Osmana" i stvaranja „Smail-age" ima isključivo pripravni karakter.Tek ponegdje, kao u Vjekovim Ilirije, ili još više, u „Javoru" približava se ona pravoj poeziji. Međutim, dopuna „Osmana", koju je Mažuranić zamislio kao 14. i 15. pjevanje...pokazala je pravi karakter Mažuranićeva talenta....Veza između ta dva toliko značajna stvaraoca hrvatske književnosti* (Gundulića i Mažuranića, op. a.), j*oš je očitija u i još djelotvornija u Mažuranićevu glavnom djelu, u „Smrti Smail-age Čengića"* (Frangeš 1974:7).

Vrhunac stvaranja Mažuranić je postigao u svom remek-djelu *Smrt Smail-age Čengića,* napisanom 1845. godine u Karlovcu, objavljenom u almanahu *Iskra* 1846. godine, Ovo se djelo smatra najvećim ostvarenjem u književnosti ilirizma i jednim od najvećih dometa hrvatske književnosti uopće. Nije stoga čudo da je ono bilo predmetom oduševljenih ocjena i sudova. Objavljen u više od stotinu i šezdeset izdanja, preveden na veliki broj stranih jezika, na neke i više puta, *Smrt Smail-age Čengića* jedna je od omiljenih tema hrvatske i svjetske slavistike. Čak bi se i povijest hrvatske znanosti o književnosti mogla napisati s obzirom na proučavanje i kritiku njenih reprezentativnih djela: Marulićeve *Judite,* Gundulićeva *Osmana,* narodne balade *Hasanaginice,* Mažuranićeve pjesni itd. (Frangeš 1974:19).

Ep je napisan u pet pjevanja: *Agovanje, Noćnik, Četa, Harač* i *Kob*. U prvom pjevanju *Agovanju* prikazan je Smail-aga u nasilničkoj akciji koja će dovesti do raspleta u *Haraču* i konačno do pravedne osude u *Kobi.* S jedne strane prikazani su Turci kako zvjerski muče zarobljene kršćane, a s druge strane Crnogorci kao nesavladivi borci za čast, slobodu i domovinu. Mažuranić je

napisao ep na osnovi povijesnog događaja, koji se dogodio 1840. godine, o kojem su puno pisale i tadašnje domaće i strane novine. Te su godine Crnogorci ubili turskog feudalca koji je bio poznat kao tlačitelj crnogorske raje, vršeći okrutna nasilja. Na poticaj Petra Petrovića Njegoša Crnogorci su domamili Smail-agu na Mljetičak, gdje je imao imanje i gdje je trebao pokupiti zaostali harač. Jedne ga noći tu opkoliše i u borbi je Čengić poginuo s većim brojem svojih ljudi. Bio bi to kratki siže navedenog događaja, koji je brzo odjeknuo i obradovao kršćanski slavenski svijet, a razjario muslimane.

Slika 3. Portret i potpis Ivana Mažuranića (Mažuranić 1895)

Upravo o tom događaju, pogibiji Čengića, sjajnu ocjenu daje Josip Bratulić, koji kaže: *Iako je događaj oko smrti Smail-age imao znatnog značenja za crnogosku povijest, ipak je njena pjesnička transpozicija premašila povijesnu efemernost. Ono nekad i sad, pokrenuto u mnogim njegovim dotadašnjim pjesmama, skladno se ostvaruje ovdje: za stradanja, poniženja i sužanjstvo tiranina je nagrada – smrt i sramota; za hrabre, smjele, krotke – sloboda. Krvna osveta, koja leži u povijesnoj zbilji čina, postaje u spjevu prstom. Providnosti koja upravlja svijetom. Zato raspon između „Četa", sa svećenikovim govorom i „Harača", s mukama i poniženjima kršćana, ali i njihovom osvetom, jest ujedno i odgovor na sva etička pitanja o dobru i zlu, mržnji i ljubavi, sreći i tragediji, osamljenosti i zajedništvu.*(Bratulić 1990:43).

U ovom svom djelu romantičar Mažuranić prikazao je izrazito realistične crte, slike prirode, hodanje Crnogoraca po vrletnim klancima, njihov boravak na Morači i drugo. U punoći svog sadržaja mnogi dijelovi epa uzdižu se do samostalnih cjelina, zadržavajući vrijednost i izvan te pjesme i u drugim vremenima.

Boj se onoga, tko je viko
Bez golema mrijet jada...
Oro gniezdo, vrh timora vije,
Jer slobode u ravnici nije.

Riječi starca svećenika Crnogoraca uoči njihova polaska na Čengića u *Četi* zbir su svih najboljih domoljubnih čuvstava, koja ostaju značajka svih slobodoljubivih ljudi u svim vremenima:

Djeco moja, hrabri zatočnici,
Vas je ova zemlja porodila,
Kršovita, ali vama zlatna.
Djedi vaši rodiše se tudier,
Otci vaši rodiše se tudier,
I vi isti rodiste se tudier:
Za vas ljepše u svijetu ne ima.

Mažuraniću nije bilo toliko do toga da opjeva sam povijesni događaj u njegovim pojedinostima, već mu je taj događaj pružio priliku da opiše stradanja vlastitog naroda pod tuđinskom vlašću i njegovu vjeru u pobjedu. Tridesetak godina nakon toga Mažuranić kao hrvatski ban dočekao je povlačenje turskih snaga iz Bosne i Hercegovine. Ovo Mažuranićevo djelo sinteza je svih najboljih nastojanja i čežnji iliraca, u njemu je vrisak za punom slobodom, protiv tlačitelja i ropstva. Tu je izražen vrhovni ideal života, ljubav prema svojoj zem-

lji i prema ljudima koji spremno i bez bojazni umiru za svoju domovinu. Mažuranić tu sintetizira cijelu mukotrpnu prošlost mnogih naroda od dolaska Turaka do svog vremena ispunjenog trajnom borbom protiv tuđinske vlasti.

Ovaj Mažuranićev ep, kao vrhunac njegovog pjesničkog izraza, odlikuje se naročito njegovim posebnim stilom. On znači jednu od najboljih sinteza u hrvatskoj književnosti baš s obzirom na izraz. Tu se zapaža i Mažiranićeva staroklasična obrazovanost. U samom stihu i riječima osjeća se utjecsj talijanske i dubrovačke književnosti. No u djelu su najizrazitiji elementi naše narodne pjesme i našeg jezika, što se vidi već u samom početku epa koji stvara dojam prirodnosti i sigurnosti izraza:

Sluge zove Smail-aga
Usred Stolca, kule svoje,
A u zemlji hercegovoj:
Ajte amo, sluge moje,
Brđjane mi izvedite.
Štono sam ih zarobio robjem
Na Morači, vodi hladnoj.

To potvrđuje i Ivanov sin Vladimir Mažuranić, koji kaže: *Nije slučaj, da je tada, kad je zapjavao pjesmu o Čengiću, kod prvih već stihova segnuo za metrom pjesme, koju puk novljanski najvoli u kolu pjevati.* Radi se naravno o ovim stihovima:

Sinoć se je Kraljeviću
Pod večerom nasmijao
Pitala ga j' stara majka,
Ča se smiješ sinko Marko?
Smiješ li se, dite moje
Il' ubogoj večerici,
Il' starici, majki tvojoj
Il' Jeleni, ljubi tvojoj
Ili šarcu, konju tvomu?

Vladimir Mažuranić dalje bilježi: *Ritam mu je taj u duši ozvanjao još iz djetinjstva. Knjiga latinska i talijanska, tudji ljudi s jedne strane, a s druge neprestan dodir sa svetim tlom ljubljene postojbine, u kojoj je za vrieme prazmika boravio, dva su vrela, koja su po jednako pritjecala u njegove grudi, oplodjujuć klicu pjesništva, koju je u njega sama narav bila položila. Pun svojega Horacija i Virgilija, a zasićen i napitkom iz bistrog kladenca narodnog pjesništva, šetao je on po svojem kršu, od mora do vrha planina.* (Mažuranić 1895: X).

Ovaj Mažuranićev ep prvo je djelo novije hrvatske književnosti u kojem je hrvatski jezik progovorio vlastitom snagom, prvi veliki uspjeh naše književnosti. U njemu je stvoren stil koji obuhvaća staroklasični utjecaj, stil dubrovačke književnosti i europske romantike, no u kome je na osnovi narodne pjesme stvoren specifično naš izraz. No ne samo u ovom svom najvažnijem djelu već u cjelokupnom svom književnom radu Mažuranić ističe naše narodne vrijednosti u odnosu na strane, u čemu se ogleda njegovo domoljublje koje će pokazati i kao političar i državnik.

Ocjenjujući značaj i trajnost Mažuranićeva *Smail-age* Antun Barac, između ostalog, kaže: *„Smrt Smail-age Čengića" nije toliko prikaz jednog razdoblja i jednog čovjeka, koliko¨prikaz ljudskih naravi uopće. S jedne su strane u njoj prikazani nasilnici, a s druge patnici. Mažuranić, kao sin malog čovjeka, siromašan i sam, podnoseći u mladosti i poniženja i odricanja, iznio je u svojoj pjesmi veličinu stradanja i bijede zbog nepravde ljudskih odnošaja, a s druge strane mentalitet ljudi, koji drže da im je sve dopušteno te se igraju s ljudskim životima, s ljudskim ponosom i s ljudskim imutkom. Ali baš zbog toga nose takvi ljudi u sebi klicu vlastite propasti, jer prije ili kasnije dolazi obračun u kome se izravnavaju nejednakosti, što su ih stvorili nasilnici. „Kob" je simboličan prikaz o završetku svakog nasilja, svake oholosti.* (Barac 1945:186).

Hrvatska je dala čitav niz istaknutih ljudi, književnika, umjetnika, političara i drugih zvanja i zanimanja, među kojima dosta njih iz Hrvatskog primorja. Književnici Hrvatskog primorja bili su najmanje regionalisti, kao što ni drugi istaknuti ljudi ovog kraja nisu bili time opterećeni, pa ni naš Mažuranić, koji je u svom epu zahvatio srž svega političkog i društvenih zbivanja u našem narodu kroz mnoga stoljeća.

Dajući ocjenu primorskih književnika, u prikazu ličnosti Ivana Mažuranića Antun Barac kaže: *Za Mažuranićev je duhovni razvitak karakteristično što je ovaj čovjek u najvažnijim razdobljima života znao zatomiti svoje najličnije osjećaje, podvrgavajući se gotovo redovno diktatu uma. Svladavajući samoga sebe, on je uspio da se izgradi u onom smislu kako je to htio i želio.* (Barac 1968:122).

Povlačenje iz pesništva, a zatim i iz politike

Iako je za boravka u Karlovcu postigao najveću književnu slavu, baš tu je odustao od daljnjeg literarnog stvaralaštva, opredijelio se za državnu službu, za državničku i u širem smislu političku djelatnost. Tu se uključuje jače u političku djelatnost te u političkom pogledu njegov boravak u Karlovcu znači pripremu za velike događaje koji su bili na pomolu 1848. (Živančević 1988:81). U Karlovcu se počeo sustavnije baviti politikom te je 1843. bio prisutan sukobu između narodnjaka i mađarona u zagrebačkoj skupštini, što će završiti

pokoljem na Markovom trgu (*srpanjske žrtve*). Bio je svjedokom teške borbe za uvođenje hrvatskog jezika u Hrvatski sabor od poznatog govora Ivana Kukuljevića Sakcinskog 1843. godine do proglašenja hrvatskog jezika službenim u Saboru 1847. godine.

Velikomađarska presizanja na hrvatski teritorij, jezik i kulturu Mažuranić je pomno pratio. Iste je godine s Dragojlom Kušlanom pripremio osnivanje nove stranke Napredovaca. Premda neki smatraju da je bio u tom Kušlan vodeća ličnost, program stranke nađen je u Mažuranićevoj ostavštini i datum je napisan njegovom rukom (Bogdanov 1949:530). No uskoro su odustali od nove stranke. Tek krajem 1847. odlučnije se uključuje u politički život, u politički razvoj Narodne stranke, kojoj je kao ilirac pripadao. Početak revolucionarnih previranja u Monarhiji 1848. znači i početak intenzivnije Mažuranićeve političke aktivnosti. Svoj prvi izrazito politički tekst napisao je 1848. godine pod nazivom *Hervati Mađarom*. Ta politička brošura na simboličan način označava početak njegove političke karijere, koja će ga dovesti sve do banske časti, kao prvog *bana pučanina* (1873. – 1880.).

O Mažuranićevom karakteru Bratulić kaže: *Kao u životu, tako i u pjesništvu, Ivan Mažuranić imao je poseban i osebujan nastup. Kad je ispjevao najljepše pjesniko djelo-zašutio je; kad je napisao najpregnantniju hrvatsku prozu, prestao je pisati takve sastavke.....Kad je u politici postigao što je zacrtao, tj. kad je uredio Hrvatsku i Slavoniju po uzoru na evropske zemlje, reformiravši upravu*

Slika 4. Ivan Mažuranić snimljen na odru 1890. (Mažuranić 1895)

i školstvo, a ne mogavši ostvariti cjelovitosti političkoga teritorija, on se povukao... (Bratulić 1990:44).

Nakon odstupa s banske stolice Mažuranić se više ne bavi politikom. Sudjeluje još jednom u Saboru kao izabrani kandidat opozicijske Neodvisne narodne stranke u Novom (1887). Godine 1885. umrla mu je supruga Aleksandra. Posljednje godine proživio je baveći se čitanjem, astronomijom i matematikom. Umro je u Zagrebu 4. kolovoza 1890. godine.

Ovaj članak posvećen pjesniku Ivanu Mažuraniću bio je motiviran nedavnim obljetnicama, koje su posebno svečano obilježene u njegovu rodnom Novom Vinodolskom te željom da produžimo sjećanje na Ivana Mažuranića i njegov pjesnički rad. Cijelo Mažuranićevo književno stvaranje počiva na domoljublju i isticanju vrijednosti baštinjene narodne kulture. Vrhunac je postigao stvaranjem svoga remek djela *Smrt Smail-age Čengića,* objavljenog 1846. godine, nakon čega se prestaje baviti pjesništvom i potpuno se posvećuje politici.

Literatura

BARAC, Antun. 1945. *Mažuranić*, Matica hrvatska. Zagreb.

BARAC, Antun. 1968. *Književnost Istre i Hrvatskog primorja*. Uredio Vinko Antić. Zagreb-Rijeka.

BARBARIĆ, Ivan. 2006. Politička djelatnost Ivana Mažuranića, *Vinodolski zbornik*. Centar za kulturu *Dr. I. Kostrenčić.* Crikvenica. 11.

BOGDANOV, Vaso. 1949. *Hrvatska ljevica u godinama revolucije 1848.-49. u svjetlu naše četrdesetosmaške štampe*. Matica hrvatska. Zagreb,

BRATULIĆ, JOSIP. 1990. *Pjesnik Ivan Mažuranić. Ivan Mažuranić ban pučanin*. Katalog izložbe Hrvatskog povijesnog muzeja. Zagreb.

BUTKOVIĆ Ljiljana. 2006. Život i književni rad Ivana Mažuranića – uz 190. obljetnicu rođenja. *Vinodolski zbornik*. Centar za kulturu *Dr. I. Kostrenčić.* Crikvenica. 11.

FRANGEŠ, Ivo. 1974. *Mažuranić Smrt Smail-age Čengića.* Zagreb.

FRANGEŠ, Ivo. 1965. *Pet stoljeća hrvatske književnosti.* Knjiga 32. Zora i Matica hrvatska. Zagreb.

HORVAT, Rudolf. 1930. Ban Ivan Mažuranić – o 40. godišnjici smrti njegove. *Hrvatska revija.* Zagreb. XI.

MAŽURANIĆ, Vladimir. 1895. *Pjesme Ivana Mažuranića*. Zagreb. Zbirka Mažuranić. 1990. Katalog muzejskih zbirki XXIII. Povijesni muzej Hrvatske. Zagreb. 66.

ŽIVANČEVIĆ, Milorad. 1979 *Ivan Mažuranić. Sabrana djela* I, II, III, IV. Zagreb.

ŽIVANČEVIĆ, Milorad. 1988. *Ivan Mažuranić*. II. dopunjeno izdanje. Zagreb.

Prof. Ivan Barbarić
Grižane, 51244 Grižane
ivanbarba2@gmail.com

Ivan Mažuranić and his contribution to Croatian literature

For the 170th anniversary of the epic poem *The Death of Smail-Age Čengić*

Summary

The author presents an overview of the work of Ivan Mažuranić (1814-1890) the prominent Croatian writer and politician born in Novi Vinodolski and famous as ban-commoner due to his non-aristocratic origin. The article was written upon the occasion of the recent anniversaries connected to his life, 125 years since his death (1890) and 170 years from the creation of his most important literally work, the epic poem 'The Death of Smail-Age Čengić' (1845).He was an exceptional person in whom patriotism, a talented poet and political wisdom were all combined. He successfully completed the final parts of Gundulić's work 'Osman' and in doing so revived Gundulić's authentic poetic style. He dealt intensively with poetry for a decade, from 1835 to 1845 when the epic poem 'The Death of Smail-Age Čengić' was created. He wrote about human violence and arrogance, and in literally and political activities the fight of the Illyrians for the introduction of Croatian to be the official language in the Croatian parliament in 1847 inspired him.

Keywords: Ivan Mažuranić, writer, poet, 'Osman', 'The Death of Smail-Age Čengić'